

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Státní svátek - 17. listopad

Aleš Hrdlička

Semestrální práce KZPI 2015/2016

OBSAH

1	ÚVOD	- 3 -
2	PŘEHLED UDÁLOSTÍ	- 4 -
2.1	ROK 1939.....	- 4 -
2.2	LÉTA 1940 - 1941.....	- 6 -
2.3	ROK 1945.....	- 6 -
2.4	ROK 1948.....	- 6 -
2.5	70.LÉTA.....	- 6 -
2.6	80. A 90. LÉTA.....	- 8 -
2.7	ROK 1989.....	- 8 -
3	ZÁVĚR	- 11 -
4	POUŽITÁ LITERATURA	- 12 -
5	SEZNAM OBRÁZKŮ	- 13 -

1 ÚVOD

Asi každý z nás by měl mít alespoň základní znalosti dějin národa českého od počátků až do současnosti. Jistě znáte ději od mýtů o příchodu praotce Čecha na horu Říp, Kosmovu kroniku, jednotlivé české královské rodiny, i samotné krále jako Karla IV, Rudolfa II., Václava IV, Jiřího z Poděbrad i další. Ve školách ale vyučovaný dějepis končil obdobím Druhé světové války. Tedy alespoň v době, kdy já jsem studoval tomu tak bylo.

Většina lidí vnímá 17. listopad jako státní svátek, což znamená pracovní volno, možnost relaxace či odpočinku. Zeptáme-li se studentů, ale i lidí středního věku, co se stalo 17. listopadu roku 1989 a co tomu samotnému aktu předcházelo, málokterý z nich nám odpoví.

Toto téma by mělo specifikovat vlastní důvody i celý průběh boje studentů za svobodu od Druhé světové války až do samotného dne, kdy možná přetekla trpělivost všech, situace byla vyhrocena a následně došlo k demonstracím, které přerostly v generální stávkou, odvolání vedení Komunistické strany Československa, a následně i prvním demokratickým volbám od Druhé světové války. [11]

2 PŘEHLED UDÁLOSTÍ

Nejprve je nutné poskládat všechny souvislosti, které předcházeli roku 1989. Počátek tohoto období je datován k roku 1939, kdy Čechy byly okupovány Němci, Hitlerem. Při demonstracích byl postřelen a poté také zemřel student Jan Opletal. Jeho smrt rozbouřila davy studentstva v demonstraci a ta byla následně násilně potlačena. 17. listopad, 1939 byl vyhlášen Mezinárodním dnem studentstva. Po konci Druhé světové války přišel socialismus a jeho propaganda. 70. léta jsou ve znamení Pražského jara a následné normalizace a okupace Československa. Následuje protestní upálení Jana Palacha. V osmdesátých letech byla založena Charta 77 a postupně dochází k uvolňování režimu. Pak přichází státní převrat, který znamenal pád komunismu. Ale pojďme se na to podívat postupně podrobněji.

2.1 Rok 1939

15. 3. roku 1939 vpadla vojska Německé armády, aby zabrala zbylé území České části Česko-Slovenska. Následně tak vzniká autonomní Protektorát Čechy a Morava. Okupací byla porušena Mnichovská dohoda, uzavřená o necelý rok dříve a měla zaručit mír v Evropě, a to i za cenu Němci obsazených Sudet, oblasti původně patřící právě Československu. [3]

28. října téhož roku při oslavě 21. výročí vzniku samostatného československého státu proběhly v Praze protinacistické demonstrace, při kterých byl střelbou zastřelen pekařský dělník Václav Sedláček (22 let) a také zraněn student medicíny Jan Opletal (24 let). Ten byl následně operován a i přes to svému zranění podlehl.

4. listopadu 1939 byl za asistence bezpečnostních složek v tichosti pohřben Václav Sedláček a právě v této době se rozhořel spor mezi studentskou organizací a protektorátní správou o způsobu uctění památky Jana Opletala. Protektorátní orgány prosazovali odvoz do jeho rodné vsi, kdežto studentská organizace požadovala průvod městem, končící u nádraží.

15. listopadu 1939 za vedení děkana lékařské fakulty prof. Hájka se na Albertově, kde byla rakev s ostatky, konal slavnostní pohřeb. Tomu přihlížela česká policie. Při ukládání rakve do vozu zněla česká národní hymna. Rakev byla následně převezena na nádraží a odtud putovala na Moravu. Přes veškeré zastrašování proběhla při této příležitosti protiněmecká demonstrace studentů vysokých škol, která se následně změnila na protest proti okupaci. [5][6]

Obrázek 1: Pohřeb Jana Opletala

Zdroj: [<http://www.komenskeho66.cz/materialy/dejepis/9%20pohreb%20j.opletala%2015.11.1939.jpg>]

16. listopadu na základě jednání Čechů, byla v Berlíně svolána mimořádná porada, kde bylo rozhodnuto o uzavření českých vysokých škol na dobu tří let. Ty nakonec však zůstaly zavřené až do konce Druhé světové války. Hitler také nařídil, aby jakékoliv další demonstrace byly potlačeny silou. [1][2]

V noci z 16. na 17. listopadu byl vykonán nekompromisní rozkaz německého vůdce a všech deset českých vysokých škol bylo uzavřeno. Došlo k rozsáhlému zatýkání nejen v Praze, ale i Brně a Příbrami. Devět vedoucích představitelů vysokoškoláků bylo na Ruzyni popraveno a 1200 studentů zbito a odvečeno do koncentračního tábora Sachsenhausen-Oranienburg. Většina z nich byla v letech 1942 a 1943 propuštěna. Útrapy německých koncentračních táborů nepřežilo 35 z nich.

Obrázek 2: Památník v prostoru Dělostřeleckých kasáren v Praze

Zdroj: [http://www.valka.cz/html_images/6_2007/ximage1180784134.jpg.pagespeed.ic.6Szy9hhYq2.jpg]

2.2 Léta 1940 - 1941

Několik stovek studentů po roce 1939, kdy jim bylo znemožněno další studium, odchází ilegálně různým způsobem z vlasti a jejich cílovou stanicí se stává Anglie. Nejčastější trasa byla přes Maďarsko a balkánské státy. V Anglii jim umožněno dále studovat a většina z nich hlásila do československé zahraniční armády. [7]

Roku 1940 vzniká v Anglii Československá exilová vláda s prezidentem Edvardem Benešem, premiérem Janem Šrámkem a ministrem zahraničních věcí Janem Masarykem. Společně s exilovou vládou vzniká také i studentská rada. [4]

Na základě události 17. listopadu 1939 při příležitosti druhého výročí byl v Londýně roku 1941 tento den vyhlášen jako Mezinárodní den studentstva. Dodnes je tento svátek jediným svátkem mezinárodního významu, který pochází z Čech.

2.3 Rok 1945

8. 5. 1945 skončila druhá světová válka. Dne 17. 11. 1945 byl v Pražské Lucerně byla založena 1. mezinárodní studentská organizace. Ta navázala na činnost studentské rady.

2.4 Rok 1948

Odchází západní studentské svazy a pražské centrum se stává součástí socialistické propagandy. Toto datum je vlastně počátkem budování socialismu a komunismu v naší zemi. Režim totality a první emigrace.

2.5 50. a 60. léta

Studenti běhají v plynových maskách a branná cvičení nebyla výjimkou občanské výchovy. Probíhá příprava na útok imperialistů. Tak se stal běh v plynových maskách spíše důvodem pro jejich pobavení. Také je povinností účastnit se povinných brigád na polích. Povinná byla i výuka ruského jazyka. Z povinné četby lze vytáhnou Marii Pujmanovou a Marii Majerovou. Beatles hlásí „Please please me“. Oblíbeným mezi studenty se stává jazz a hvězdy jako John Lennon, Elvis Presley. O pět let později přichází také The Rolling Stones s Mickem Jaggerem. Jestli v této době neměli studenti něčeho málo, tak to byla právě hudba. [12]

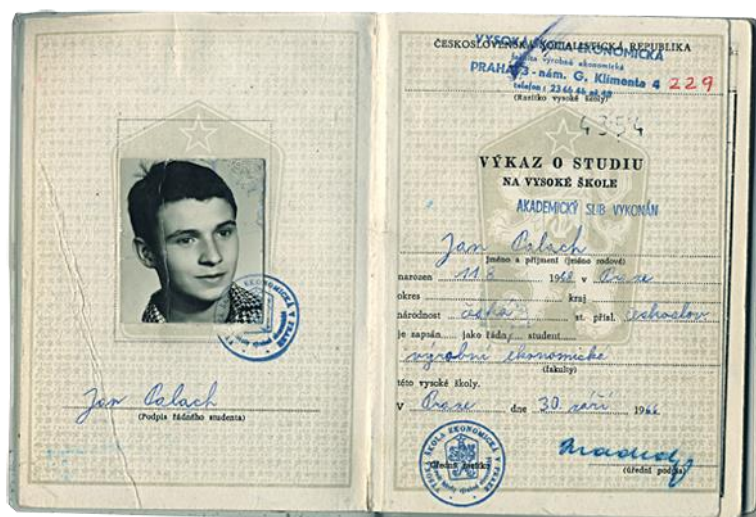
2.6 70. léta

Rok 1968 aneb jak Jaro 1968 v Paříži změnilo náš svět. Konec 60. let byl symbolem revolty v celé západní společnosti. Mladí lidé začali vyjadřovat nespokojenost se světem jejich rodičů.

Nový svět se halil do rudé barvy a demokratické systémy směřovaly ke svému zániku. Hesla o rudé revoluci byla pro podrobené státy již něčím vyprchaným, pro Západ skrývala novou, čistou a solidární společnost. Revoltující nebyli schopni sloučit pojmy a realitu socialistických společností.

Pražské jaro znamenalo v Česku na rozdíl od většiny demokratických států recesy celé společnosti. To ale nemohlo korespondovat s cíli západní společnosti. Cesta k socialismu s lidskou tváří se zhroutila 21. srpna 1968, kdy se v ulicích československých měst objevují tanky a začíná tak sovětská okupace. Ta tvrdě zúčtovala se všemi, dožadujícími se změn a ukázala, jaký svět je pod taktovkou komunistických idejí.

Po rezignaci, do které se začala propadat československá společnost po srpnové okupaci, chtěl svým šokujícím činem vyburcovat lid Jan Palach. Ten se 16. ledna 1969 rozhodl zapálit na Václavském náměstí. Jeho protest měl mimořádní ohlas u nás i v zahraničí. Následovalo pietní shromáždění i řada demonstrací. Vedení komunistické strany se snažilo vzniklou situaci uklidnit a udržet šokovanou společnost pod kontrolou. Také mezinárodní pozornost byla upřena zpět na Československo již v období Pražského jara a především po okupaci 21. srpna. Okupovaný národ uprostřed Evropy si tak získal sympatie po celém světě. V lednu je svým činem Jan Palach přitáhl zpět. Světová společnost byla pohnuta formou jeho protestu, který do té doby nebyl nikde v Evropě známý. [9][10]

Obrázek 3: Index Jana Palacha

Zdroj: [<http://janpalach.cz/images/janpalach/23-chronologie/3.png>]

Po násilném potlačení Pražského jara byly provedeny čistky v komunistické straně, spousta lidí přišla o své zaměstnání, byla také obnovena cenzura, zrušeny mnohé zájmové a politické sdružení a organizace. Termín normalizace pochází z Moskevského protokolu. Jehož obsahem

je jakési poučení Československých představitelů odhodlaných dosáhnout normalizace poměrů v zemi za pomoci marxismu-leninismu, obnovit vedoucí úlohu strany a autoritu státní moci dělnické třídy, vyřadit kontrarevoluční organizace z politického života a upevnit mezinárodní svazky mezi Československou socialistickou republikou a Sovětským svazem a dalšími socialistickými spojenci. Právě po dobu normalizace byla na našem území umístěna okupační vojska. V této době byl přijat i tzv. Pendrekový zákon, který umožňoval postihovat účastníky demonstrací a kohokoliv, kdo narušoval řád socialistické společnosti.

2.7 80. a 90. léta

Dochází k rozvolňování režimu, což umožnilo opozici větší aktivitu. Roku 1977 vzniká skupina významných osobností zvaná Charta 77. Základní manifest, Prohlášení Charty 77, podepsali během dalších měsíců a let stovky známých i obyčejných lidí, a to i přes to, že u nás nebyla veřejná. Také proto byla velká část z nich pronásledována, ztratilo práci, byli mučeni, nebo nuceni emigrovat.

Také literatura se po roce 1968 rozdělila na tři proudy. Oficiální, samizdatovou a exilovou. Oficiální tvorba zahrnovala autory podporované režimem, jejich tvorba nesměla ohrožovat ideologii a ideálně ji měla podporovat. Samizdatovou literaturu vydávali autoři režimem zavržení, kteří nemohli oficiálně publikovat svá díla. Právě největší rozmach zaznamenala s nástupem normalizace po roce 1968, kdy spousta známých spisovatelů upadla do nemilosti politického režimu. Právě ti, kteří ve vlasti zůstali, vydávali svá díla neoficiálně, tajně. Další exilová tvorba byla vydávána autory, kteří byli režimem zakázáni, avšak po roce 1968 emigrovali do zahraničí, kde zakládali vlastní edice, které jim umožnily vydat díla doma zavržených autorů i jejich vlastní. [9]

Zejména v letech 1988 a 1989 se stále častěji pořádaly demonstrace k uctění historických událostí. Také sovětský prezident Michail Gorbačov přispěl k přiživení revolučních nálad, když rozhodl o opuštění Brežněvovy doktríny. Komunistické režimy se státech východního bloku se tak jeden po druhém hroutily.

2.8 Rok 1989

Na den 17. listopadu bylo naplánováno shromáždění studentů na Albertově. Tento průvod studentů ohlášený jako pietní akt se změnil v protirežimní demonstraci a pokračoval městem na Vyšehrad. Zde byly položeny květiny ke hrobu Karla Hynka Máchy a zpívala se státní hymna.

Následně po ukončení demonstrace chtěla většina studentů pokračovat do centra směrem přes Vyšehradskou ulici, Karlovo náměstí na Václavské náměstí. Tomuto průvodu ale zahradili cestu bezpečnostní složky a došlo k prvním incidentům. Rozkaz policie byl jasný, nepustit studenty na Václavské náměstí. Následně došlo k odklonu studentů po nábřeží kolem Národního divadla směr Národní třída a i tento dav byl zastaven a obklíčen a byl znemožněn jakýkoliv únik do okolních ulic. Dle zdrojů bylo uvězněno v mezi kordony dva a tři tisíce lidí. Ti si sedli na zem a skandovali. Policie ještě více stlačila a dav a vyzývala k opuštění prostoru. Jelikož byla oblast hermeticky uzavřená a nebylo možné odejít, po následných rozkazech „považovala“ policie situaci za neuposlechnutí rozkazu a začala účastníky pochodu surově mlátit.

Obrázek 4: Národní třída 1989 – obklíčený dav sedí na zemi

Zdroj: [http://im.novinky.cz/136/191361-top_foto1-y2ho0.jpg]

Brutální zásah pobouřil většinu společnosti. Jako první se ke studentům připojili herci a společně začali organizovat stávkou. Následná informace o ubitém studentovi Martinu Šmídovi, která se později ukázala jako nepravdivá, přinesla zvrat událostí. Ta vyburcovala celou společnost. Náměstí obsadily statisícové davy.

19. listopadu vzniká občanské fórum v čele s Václavem Havlem a studenti zakládají stávkový výbor. Následují protesty, které vyvrcholí 27. listopadu generální stávkou. Nejpočetnější z nich je stávka 25. listopadu, kdy se na Letenské pláni schází přibližně 800 tisíc lidí.

Obrázek 5: Demonstrace na Václavském náměstí

Zdroj: [http://im.novinky.cz/136/191361-top_foto1-y2ho0.jpg]

Nakonec po nátlaku s výhrůžkou další generální stávkou 7. prosince vedoucí komunistická strana rezignovala. O tři dny později rezignoval i stávající prezident Gustav Husák. 29. prosince byl zvolen novým prezidentem Československé republiky Václav Havel. Právě zde se dá již hovořit o prvních dnech novodobého demokratického Československa. [7]

Obrázek 6: Státní znak České Republiky

Zdroj: [http://i.lidovky.cz/11/103/inc460/GLU3ec485_cr.jpg]

3 ZÁVĚR

Těchto 50 let lze z pohledu studentstva považovat za černé období všech studentů vysokých škol. V podstatě jen děti straníků a vyvolení mohli studovat. Izolace, neustálé omezování a tlak na studenty. Omezení pojmu svoboda slova, také svoboda pohybu, neustálá kontrola a nátlak dále směřovaly k velké změně, která neodkladně musela následovat. Zřejmě i samotné vedení stranické špičky o tom muselo být informováno a muselo tuto situaci považovat za neúnosnou. Sami apelovali na Rusko na pomoc s řešením dané situace. To jim ale nevyhovělo a tak následně sami odstoupili. Je podivu, že při tomto státním převratu nezasáhlo Rusko. Samotný pokyn Michaila Gorbačova „do událostí v Československu se v žádném případě nevměšovat“ a že „rok 1968 se nesmí v žádném případě opakovat“, kterého se držel velitel okupační Střední skupina sovětských vojsk s 75 tisíci vojáky, překvapil i samotné vedení armády.

Objevují se i konspirační teorie o pádu komunismu v Čechách. Jedna z nejodvážnějších tvrdí, že převrat byl vyvolán samotnými komunisty, kteří chtěli svrhnout stranické špičky. Také i údajná smrt studenta Šmída byla zinscenována státní bezpečností a zazněla z úst nikoliv vrátne z vysokoškolských kolejí, ale narkomanky napojené na státní bezpečnost. Dále měl v čele průvodu z Vyšehradu do centra stát jeden z agentů tajné bezpečnosti, který pak na Národní třídě předstíral zraněného. Také je k podivu, že k útoku nezasáhla armáda lidové milice, odhodlané zasáhnout. [8]

4 POUŽITÁ LITERATURA

- [1] 17. listopad 1939 – 17. listopad 1989. *Český rozhlas*. [online]. [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/17listopad/listopad/_zprava/645308
- [2] Dne 15.11.1939 nás bylo dvacet. *Český svaz*. [online]. 7.1.2009 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://www.zasvobodu.cz/news/dne-15-11-1939-nas-bylo-dvacet/>
- [3] Dějepis na internetu. . [online]. [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://www.komenskeho66.cz/materialy/dejepis/94.html>
- [4] Československý národní výbor a prozatímní stání zřízení ČSR v emigraci. *Vláda ČR*. [online]. 31.5.2006 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/za-premierem-a-vladou/ceskoslovensky-narodni-vybor-a-prozatimni-stani-zrizeni-csr-v-emigraci-17369/>
- [5] 17. listopad – Mezinárodní den studentstva. . [online]. 15.11.2006 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/11824-17-listopad-Mezinarodni-den-studentstva>
- [6] 17. listopad 1939 a jeho vyhlášení mezinárodním dnem studentstva. *Moderní-Dějiny.cz*. [online]. 15.12.2014 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/17-listopad-1939-a-jeho-vyhlaseni-mezinarodnim-dnem-studentstva/>
- [7] 17. listopad – Den boje za svobodu a demokracii. *Novinky.cz*. [online]. © 2003-2016 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://tema.novinky.cz/17-listopad-den-boje-za-svobodu-a-demokracii>
- [8] Tanky nevyjely. Co se dělo po 17. listopadu ve velení armády. *Aktuálně.cz*. [online]. © 1999-2016 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/17-listopad-hra-o-armadu-i-tu-sovetskou-v-cssr/r~cacf52dc6b3011e4bdad0025900fea04/>
- [9] Jan Palach. . [online]. [2009] [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://www.janpalach.cz/>
- [10] Petlice a expedice. *Moderní-Dějiny.cz*. [online]. 11.7.2013 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/petlice-a-expedice-samizdatove-edice-70-80-let-20-stol>
- [11] dějepis.com. . [online]. © 1997-2016 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/ceskoslovensko-v-letech-1946-1948-posledni-leta-demokracie/>

[12] RETRO 60. léta: Studenti se učili rusky, Beatles a Dior měnily svět. *TOPZINE.cz*.
[online]. 14.1.2012 [cit. 2016-01-09]. Dostupné z: [12] [http://www.topzine.cz/retro-60-
leta-studenti-se-ucili-rusky-beatles-a-dior-menili-svet](http://www.topzine.cz/retro-60-leta-studenti-se-ucili-rusky-beatles-a-dior-menili-svet)

5 SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Pohřeb Jana Opletala	- 5 -
Obrázek 2: Památník v prostoru Dělostřeleckých kasáren v Praze	- 5 -
Obrázek 3: Index Jana Palacha.....	- 7 -
Obrázek 4: Národní třída 1989 – obklíčený dav sedí na zemi.....	- 9 -
Obrázek 5: Demontrace na Václavském náměstí	- 10 -
Obrázek 6: Státní znak České Republiky	- 10 -